

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

Т.О. Гайналь

СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї

навчально-методичний комплекс

**для студентів напряму підготовки 6.020101 „Філософія” та
6.030101 „Соціологія”**

Івано-Франківськ

2012

УДК 316.356.2

ББК 60.54

Г 14

Рецензенти:

Кучера І.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та соціології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Пятківський Р.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Розглянуто і рекомендовано до друку Вченою радою філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Протокол № 7 від 21 березня 2012 року.

Гайналь Т.О.

Г 14 Соціологія сім'ї: навчально-методичний комплекс для студентів напряму підготовки 6.020101 „Філософія” та 6.030101 „Соціологія” / Т.О.Гайналь.
– Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012. – 44 с.

У навчально-методичному комплексі викладено зміст лекційних, плани семінарських занять, вправи, завдання для пошукової та самостійної роботи, програмові вимоги, критерії оцінювання знань і вмінь студентів після завершення вивчення курсу із соціології сім'ї.

УДК 316.356.2

ББК 60.54

© Гайналь Т.О., 2012

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Тематичний план навчального курсу „Соціологія сім’ї”.....	6
Програма курсу.....	7
Теми лекційних занять.....	7
Плани семінарських занять.....	12
Програмові вимоги до курсу.....	34
Оцінювання знань студентів.....	36
Організація, порядок проведення та засоби здійснення поточного і підсумкового контролю.....	39
Література.....	41

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичний комплекс „Соціологія сім'ї” розроблений з урахуванням засад Болонської декларації 1999 р., офіційних документів Болонського процесу, а також на основі Закону України „Про вищу освіту”, Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р., (№ 161) наказу Міністерства освіти і науки України від 23 січня 2004 р. (№48) „Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу”, наказу Міністерства освіти і науки України від 30 грудня 2005 р. (№ 774) „Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу”, Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, затвердженого вченою радою 28 листопада 2006 р., протокол № 4 Порядку організації та проведення оцінювання успішності студентів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на 2010/2011 навчальний рік, затвердженого наказом ректора від 27 серпня 2010 р. (№ 462).

Основним **завданням** курсу є з'ясування специфіки соціологічного підходу до вивчення сім'ї як соціального інституту та малої соціальної групи. Курс передбачає розгляд сучасних проблем сім'ї та шлюбу, а, відтак, і динаміки зміни соціологічного осмислення процесів, що відбуваються.

В ході викладання значна увага приділятиметься активізації вже наявного знання студентів, які були сформовані при вивченні інших дисциплін, що сприятиме ширшому розгляду проблематики.

Підтримуватиметься вміння самостійно, творчо і критично мислити та висловлюватися.

Після вивчення спецкурсу студенти повинні:

знати:

- етапи та тенденції розвитку соціального інституту сім'ї;
- специфіку соціологічного дослідження сім'ї та шлюбу;
- типологію сім'ї та шлюбу;
- наукові парадигми вивчення сім'ї;
- історичні етапи розвитку шлюбно-сімейних стосунків;
- основні поняття соціології сім'ї;
- основні проблеми сучасної сім'ї.

вміти:

- аналізувати та давати критичну оцінку явищам та процесам у сфері шлюбно-сімейного життя, підходам та проблемам, які будуть

розглядатися в процесі вивчення спецкурсу;

- користуватись категоріальним та поняттєвим апаратом соціології сім'ї;
- самостійно аналізувати процеси сучасності та місце сім'ї в суспільстві;
- здійснювати соціологічний аналіз сімейних змін та сімейної поведінки.

В процесі роботи студентів над опануванням курсу використовуватимуться різні методи навчання: проведення лекцій, семінарських завдань, підготовка доповідей, ведення пошукової роботи.

Метою семінарських занять є поглиблення знань, одержаних на лекційних заняттях; вдосконалення навичок самостійної роботи з текстом за заданим планом; формування критичної оцінки інформації.

Формами **самостійної роботи** є виконання вправ, навчальних завдань, робота із першоджерелами, тестовий контроль.

Метою самостійної роботи є набуття вміння аналізувати, оцінювати та прогнозувати розвиток інституту сім'ї; критично оцінювати сучасний стан української сім'ї та систему допомоги дітям та сім'ям; збирати, аналізувати та використовувати наукову інформацію; використовувати одержане знання при написанні кваліфікаційних робіт; писати есе, готувати тези доповідей.

Форма контролю курсу – залік.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
„СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї”**

№	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
1.	Соціологія сім'ї як спеціальна соціологічна теорія	2	2	4
2.	Становлення соціології сім'ї як самостійної науки. Теоретичні підходи до вивчення сім'ї	2	4	5
3.	Етапи історичного розвитку сім'ї	2	2	5
4.	Сім'я і шлюб: сутність, місце і роль в суспільстві	2	2	5
5.	Сімейна соціалізація	2	2	5
6.	Шлюбна поведінка	2	2	5
7.	Репродуктивна поведінка. Проблема материнства та батьківства в соціології	2	2	5
8.	Сексуальна поведінка сім'ї	2	2	4
		16	18	38
Разом:		82		

ПРОГРАМА КУРСУ

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї ЯК СПЕЦІАЛЬНА СОЦІОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ

План і основний зміст лекції

1. Предмет та об'єкт соціології сім'ї. Основні категорії соціології сім'ї.
2. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група.
3. Взаємозв'язок соціології сім'ї з іншими науками.

Соціологія сім'ї як спеціальна соціологічна теорія. Специфіка вивчення сім'ї в соціології. Об'єкт та предмет соціології сім'ї. Основні категорії (умови життя сім'ї, спосіб мислення сім'ї, структура сім'ї, життєвий цикл, спосіб життєдіяльності, успішність функціонування).

Поняття соціального інституту та малої соціальної групи. Сім'я як соціальний інститут. Суспільна свідомість у сфері шлюбно-сімейних стосунків. Успішність функціонування сім'ї в конкретних соціальних умовах. Зміна системи сімейних норм та цінностей. Ефективність функціонування сім'ї в суспільстві.

Місце соціології в структурі соціологічного знання. Взаємозв'язок соціології сім'ї з іншими галузями соціології. Соціологія сім'ї серед наук про сім'ю. Соціологія сім'ї та демографія. Взаємозв'язок із соціальною статистикою, соціальною психологією, соціальною педагогікою.

Тема 2. СТАНОВЛЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ СІМ'Ї ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СІМ'Ї

План і основний зміст лекції

1. Сім'я в протосоціології.
2. Макросоціологічний підхід до вивчення сім'ї.
3. Мікросоціологічні підходи.

Основні етапи вивчення сім'ї (теологічний, метафізико-філософський, науковий).

Особливості розгляду сім'ї на теологічному етапі: сім'я як вихідна ланка суспільства, пріоритет патріархальної сім'ї, непохитність моногамного шлюбу.

Метафізико-філософський етап. Критика теологічного етапу. Роль етнографічних досліджень у вивчення сім'ї. І.Я. Бахофен – історик, дослідник сім'ї та шлюбу. Етнографічні дослідження сім'ї. Проміскуїтет як найдавніша форма шлюбу. Матріархат (гінекократія) як альтернатива патріархальній сімейній системі. Дж.Ф. Мак-Леннан та обґрунтування

альтернативи моногамного шлюбу – поліандрії. Сім'я в соціологічній теорії О. Конта. Розгляд сім'ї з позиції соціальної статистики. Функції сім'ї. Особливості побудови сім'ї (соціальна ієрархія та субординація). Жінка в сім'ї.

Науковий етап. Особливості макросоціологічного підходу до вивчення сім'ї.

Інституційно-історичний підхід. Л.Г. Морган як засновник науки про сім'ю. Концепція моногенізму. Епохи в розвитку людського суспільства та форми шлюбно-сімейних стосунків, що їм відповідають. Ф. Енгельс „Про походження сім'ї, приватної власності та держави”. Взаємозв'язок між економічним розвитком суспільства та домінуючою в ньому формою сімейних стосунків. Переваги моногамного шлюбу.

Соціобіологічна парадигма (Е. Вілсон, Ю. Новоженев) про вплив біологічних факторів на сімейну поведінку людини. Теорія сексуального договору (Ю. Новоженев).

Функціональна парадигма (Т. Парсонс, Р. Мертон). Сім'я – стабільний елемент суспільства, який пов'язаний із ним своїми функціями. Функції сім'ї. Типи лідерства в сім'ї (за Т.Парсонсом). Роль жінки та чоловіка в сім'ї.

Конфліктологічна теорія (Х. Гартман). Сім'я – мікрокосм, що відображає суспільні конфлікти. Вона – місце боротьби за розподіл матеріальних благ, ведення домашнього господарства та виховання дітей. Вміння вирішувати конфлікти – показник життєздатності сім'ї. Влада в сім'ї.

Феміністична теорія. Ідея перегляду соціальних ролей в сім'ї. Звільнення жінки від експлуатації в сім'ї.

Мікросоціологічний підхід (Ф. Ле Пле, Е. Берджес) до вивчення сім'ї. Емпіричні дослідження сім'ї та шлюбу. Ф. Ле Пле – родоначальник мікросоціологічного підходу.

Символічний інтеракціонізм (Дж.Г. Мід, Ч. Кулі). Теорія обміну (Дж. Хоманс). Етнометодологія (Г. Гарфінкель). Психоаналітична теорія.

Тема 3. ЕТАПИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ СІМ'Ї

План і основний зміст лекції

1. Історія розвитку сім'ї як соціального інституту.
2. Виникнення сім'ї сучасного типу.
3. Основні тенденції сімейних змін на сучасному етапі.
Амбівалентність критеріїв стану сучасної сім'ї.

Гіпотези щодо виникнення первісних форм шлюбу. Проміскуїтет як первісна форма шлюбу. Поява роду та його ознаки. Руйнування роду та

перехід до парної сім'ї. Моногамія: позитиви та негативи. Місце жінки в сім'ї.

Перехід стосунків у сім'ї від авторитарності до егалітарності. Втрата чоловіком авторитету як годувальника та репрезентанта сім'ї. Звільнення жінки від домашнього господарства. Поява малодітних нуклеарних сімей. Парні шлюби. Альтернативи шлюбу та сім'ї. Зростання кількості розлучень.

Тенденції шлюбно-сімейних стосунків в Україні. Дисфункціонування сім'ї. Позитивні тенденції шлюбно-сімейних стосунків.

Тема 4. СІМ'Я ТА ШЛЮБ: СУТНІСТЬ, МІСЦЕ І РОЛЬ В СУСПІЛЬСТВІ

План і основний зміст лекції

1. Поняття сім'ї та шлюбу.
2. Функції сім'ї для особистості та суспільства.
3. Типологізація сімей. Форми шлюбів.

Поняття сім'ї та шлюбу. Функції сім'ї для суспільства та особистості. Явища дисфункції сучасної сім'ї. Пріоритетність функцій сучасної сім'ї.

Типи сімей (нуклеарна, розширена). Повна, неповна, соціально неповні сім'ї. Форми шлюбу. Структура сім'ї.

Тема 5. СІМЕЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ

План і основний зміст лекції

1. Поняття соціалізації, стадії, етапи, агенти.
2. Особливості сімейної соціалізації. Формування гендерної ідентичності.
3. Проблеми соціалізації в сучасній сім'ї.

Соціалізація як процес включення індивіда до системи соціальних зв'язків та відносин. Компоненти процесу соціалізації (фактори, етапи, стадії, агенти).

Поняття сімейної соціалізації. Інформаційний та нормативний вплив сім'ї в процесі соціалізації.

Зменшення соціалізаційного впливу в сучасній сім'ї. Пролонгованість сімейної соціалізації сучасної молоді. Перерозподіл сімейних стосунків та обов'язків.

Тема 6. ШЛЮБНА ПОВЕДІНКА

План і основний зміст лекції

1. Сімейна поведінка особистості та її різновиди.

2. Поняття шлюбної поведінки та шлюбного вибору. Чинники шлюбного вибору.
3. Дошлюбні та шлюбні фактори, які зміцнюють чи дестабілізують сім'ю.
4. Припинення шлюбу (розлучення).

Сімейна поведінка як різновид соціальної поведінки. Потреби, які реалізує сімейна поведінка. Форми сімейної поведінки (шлюбна, сексуальна, репродуктивна).

Поняття шлюбної поведінки та її складові. Шлюбний вибір. Простір можливих виборів та свобода індивідуального вибору. Фактори шлюбної поведінки (культурологічні, соціологічні, психологічні).

Процес припинення шлюбу (розлучення). Шлюбні та дошлюбні фактори, які впливають на якість шлюбу. Мотивація розлучень. Насильство в сім'ї.

Тема 7. РЕПРОДУКТИВНА ПОВЕДІНКА. ПРОБЛЕМА МАТЕРИНСТВА ТА БАТЬКІВСТВА В СОЦІОЛОГІЇ

План і основний зміст лекції

1. Поняття репродуктивної поведінки, специфіка її вивчення в соціології.
2. Рівень народжуваності. Малодітність та багатодітність як типи репродуктивної поведінки.
3. Структура репродуктивної поведінки. Поняття репродуктивної норми.
4. Процес прийняття репродуктивних рішень та результат репродуктивної поведінки. Планування сім'ї.

Поняття репродуктивної поведінки. Межі репродуктивної поведінки (фізіологічні та соціальний контроль). Репродуктивний цикл. Репродуктивний процес.

Типи репродуктивної поведінки (малодітність, середньодітність та багатодітність).

Структура репродуктивної поведінки. Потреба в дітях. Репродуктивна норма. Репродуктивні установки. Репродуктивні мотиви.

Результати репродуктивної поведінки (елементарні поведінкові акти, шаблони та лінії репродуктивної поведінки). Процес прийняття репродуктивних рішень. Особливості сучасної репродуктивної поведінки.

Тема 8. СЕКСУАЛЬНА ПОВЕДІНКА

План і основний зміст лекції

1. Поняття та основна мета сексуальної поведінки. Соціологічний аспект змісту сексуальної поведінки.

2. Взаємозв'язок репродуктивної та сексуальної поведінки.

3. Сучасні тенденції в сфері сексуальної поведінки.

Поняття сексуальної поведінки та її відмінності від репродуктивної. Сексуальна поведінка як засіб досягнення мети репродуктивної поведінки. Мета, потреби та інтереси сексуальної поведінки.

Специфіка сексуальної поведінки. Статева роль. Статева культура. Сексуальний сценарій. Система сучасних сексуальних цінностей.

Гендерна асиметрія щодо сексуальної поведінки. Дошлюбна сексуальна поведінка. Теорії дошлюбної сексуальної поведінки.

Сучасні тенденції сексуальної поведінки. Задоволеність сексуальними стосунками. Динаміка сексуальної поведінки.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї ЯК ГАЛУЗЬ СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Мета вивчення: розкрити сутність і зміст соціології сім'ї як науки.

Основна проблема: визначити об'єкт та предмет соціології сім'ї, виділити основні риси її науковості.

Основні поняття: соціологія сім'ї, сім'я, шлюб, умови життя сім'ї, структура сім'ї, спосіб мислення сім'ї, критерії успішності шлюбно-сімейних стосунків, життєвий цикл сім'ї, спосіб життя сім'ї, спеціальна соціологічна теорія, макросоціологія, мікросоціологія, методологія соціології, суспільство, соціум, соціальна спільнота, велика соціальна група, мала соціальна група, соціальний інститут.

План заняття

1. Соціологія сім'ї як спеціальна соціологічна теорія, предмет, об'єкт, основні категорії.
2. Специфіка макросоціологічного та мікросоціологічного підходів до вивчення сім'ї. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група.
3. Взаємозв'язок соціології сім'ї з іншими науковими дисциплінами.

Термінологічний словник

Соціологія сім'ї – спеціальна соціологічна теорія, що вивчає формування, розвиток та функціонування шлюбних та родинно-сімейних стосунків у конкретних культурних та соціально-економічних умовах.

Сім'я – організована соціальна група, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та соціальною необхідністю, що зумовлена потребою суспільства в фізичному та духовному самовідтворенні.

Шлюб – сімейний зв'язок між партнерами, які досягнули шлюбного віку, що регулюється суспільством та, в більшості країн, реєструється у відповідних державних органах і передбачає встановлення батьківських та подружніх прав і обов'язків.

Умови життя сім'ї – сукупність суб'єктивних та об'єктивних факторів макро- (соціально-економічні, соціальні, культурні екологічні та інші умови) та мікросередовища (тип населеного пункту, характеристика зайнятості населення, демографічна структура, етнічні характеристики та ін.) проживання сім'ї.

Структура сім'ї – склад сім'ї та стосунки між членами сім'ї (родинні, господарські, духовно-моральні).

Спосіб мислення сім'ї – сукупність цінностей та установок у сфері сімейного життя.

Критерії успішності шлюбно-сімейних стосунків – категорія соціологія сім'ї, яка вказує на якість функціонування сім'ї.

Життєвий цикл сім'ї – історія життя сім'ї, що відображає повторюваність та регулярність сімейних подій, її власна динаміка та протяжність у часі.

Спосіб життя сім'ї – сукупність тих видів життєдіяльності, які виконуються усіма разом або деякими з членів сім'ї чи одним із них, але від імені і для усієї сім'ї.

Спеціальна соціологічна теорія – теоретична концепція, яка вивчає та інтерпретує особливості існування та функціонування певних соціальних спільнот в процесі їхньої взаємодії (соціологія молоді, етносоціологія та ін.).

Макросоціологія – сфера соціологічного знання, яка вивчає складні соціальні об'єкти (соціальні класи, соціальні інститути та ін.) та процеси та взаємодії людей, які об'єднуються у великі соціальні спільноти та структури.

Мікросоціологія – галузь соціологічного знання, яка вивчає індивідів та їхню взаємодію із близьким соціальним оточенням.

Методологія соціології – система принципів, методів і стратегій, які використовуються для одержання нового соціологічного знання, його інтерпретації та практичного застосування.

Суспільство – найзагальніша система взаємозв'язків і взаємин між людьми, в яких проявляється їхня взаємозалежність одне від одного та які склалися історично; об'єднання людей, яке займає певну територію, відрізняється своєрідною культурою та соціальними інститутами.

Соціум – соціальне оточення людини, сукупність форм діяльності людей, що історично склалися.

Соціальна спільнота – реально існуюча сукупність індивідів, яка характеризується відносною цілісністю і здатністю виступати як самостійний творчий суб'єкт історичної та соціальної дії та піддається емпіричній фіксації.

Велика соціальна група – це кількісно обмежена спільність людей, виділена за певними соціальними ознаками (клас, нація, прошарок), або реальна, значна за розмірами та складноорганізована спільність людей, яка поєднана спільною діяльністю, цінностями, традиціями, громадською думкою, соціальними нормами.

Мала соціальна група – різновид соціальної групи, між усіма членами якої існують безпосередні особистісні контакти (чисельність групи – від 2 до 40 осіб).

Соціальний інститут – організована система зв'язків і соціальних норм, що поєднує значущі суспільні цінності та процедури, які

відповідають основним потребам суспільства; встановлений порядок правил та стандартизованих моделей поведінки у суспільстві (наприклад, сім'я, освіта, право, влада та ін.).

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Розкрийте особливості соціологічного вивчення сім'ї як малої соціальної групи.
2. Розкрийте особливості соціологічного вивчення сім'ї як соціального інституту.
3. Наведіть приклад факторів макросередовища проживання сім'ї.
4. Наведіть приклад факторів мікросередовища проживання сім'ї.
5. Наведіть приклад цінностей та установок, що є основою способу мислення сім'ї.
6. Які види діяльності членів сім'ї складають спосіб життя сім'ї?
7. Опишіть життєвий цикл наступних сімей:

- А) з дітьми, не розлучилися;
- Б) бездітна, не розлучилися;
- В) з дітьми, розлучилися;
- Г) усиновлені діти, не розлучилися.

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Проблеми сім'ї як соціального інституту в сучасній Україні.
2. Ознаки успішності шлюбно-сімейних стосунків: критичний аналіз.
3. Деморафічна політика в сучасній Україні.

Запитання для аналізу та самоперевірки

1. Що є об'єктом вивчення соціології сім'ї?
2. Що входить в предмет соціології сім'ї?
3. Охарактеризуйте основні категорії соціології сім'ї.
4. Дайте визначення сім'ї та шлюбу.
5. Чому інститут шлюбу та сім'ї є базовим для суспільства?
6. З якими науками взаємодіє соціологія сім'ї?

Література

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998.
2. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И. Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996.
3. Асп Э.К. Введение в социологию / Эрки Калеви Асп; Пер. с финского М.Аалто и П.Саари; Ред. русс. пер. А. Рябова; Под ред. А.О. Бороноева. – СПб.: Алетейя, 1998.

4. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.
5. Глазунов С.В. Соціологія сім'ї: Навч. посібник для вищ. закл. Освіти / С.В. Глазунов. – Д.: РВВДД, 2000.
6. Дворецька Г. В. Соціологія: Навч. посібник / Г.В. Дворецька. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002.
7. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. посібник / М.П. Лукашевич, М.В. Туленков – К: МАУП, 2004.
8. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник / Укладачі: В.М. Піча, Ю.В. Піча, Н.М. Хома та ін. За заг. ред. В.М. Пічі. – К.: Каравела, Львів: Новий світ – 2000, 2002.
9. Черняк Е.М. Социология семьи: Учебное пособие / Е.М. Черняк. – М.: Издательско-торговая корпорация „Дашков и Ко”, 2004.

Тема 2. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СІМ'Ї В СОЦІОЛОГІЇ

Мета вивчення: з'ясувати витоки та передумови виникнення соціології сім'ї як одного із способів наукового дослідження проблем шлюбу та сім'ї. Розкрити основні теоретичні підходи до вивчення сім'ї.

Основна проблема: специфіка предмета соціології сім'ї в історичному перерізі.

Основні поняття: макросоціологія сім'ї, мікросоціологія сім'ї, патріархальна теорія сім'ї, інституційно-історична парадигма вивчення сім'ї, соціобіологічна парадигма вивчення сім'ї, функціональна парадигма вивчення сім'ї, конфліктологічна теорія вивчення сім'ї, феміністична теорія, символічний інтеракціонізм, теорія обміну, етнометодологія, психоналітична теорія, парний шлюб, полігамія, полігінія, поліандрія, бігамія, братська поліандрія, сорорат, проміскуїтет, матриархат, патріархат, матрілокальність, патрілокальність, дислокальність, інфантицид, екзогамія, ендогамія, агамне табу, інцест.

План заняття

1. Типологія теоретичних підходів до вивчення сім'ї. Історичний розвиток уявлень про сім'ю.
2. Макросоціологічні теорії сім'ї.
3. Мікросоціологічні теорії сім'ї.

Термінологічний словник

Макросоціологія сім'ї – галузь соціології, яка вивчає сім'ю як соціальний інститут з точки зору ефективності виконання нею функцій щодо суспільства.

Мікросоціологія сім'ї – вивчає сім'ю як малу соціальну групу, інтеракції між членами сім'ї та її структуру.

Патріархальна теорія сім'ї – теорія, що розглядає сім'ю як таку, що відповідає природі людини і є вихідною коміркою суспільства, володіє наступними ознаками: провідна роль чоловіка, авторитарність, владність, субординація.

Інституційно-історична парадигма вивчення сім'ї – сукупність теоретичних уявлень, які відкидають догмати теологічної антропології про божественне походження сім'ї, моногамію як єдино можливу та незмінну форму сімейних стосунків, розглядає її як історичну категорію та виділяє кілька форм шлюбно-сімейних стосунків.

Соціобіологічна парадигма вивчення сім'ї – сукупність теоретичних уявлень, які надають особливого значення впливу біологічних факторів (наприклад, інстинкту продовження роду) на соціальну (в тому числі і сімейну) поведінку людини та визнають, що необхідність сімейного існування закладена в біологічній сутності людини і зумовлена потребою відтворення.

Функціональна парадигма вивчення сім'ї – сукупність теоретичних уявлень про сім'ю як стабільний елемент суспільства, що пов'язаний із ним своїми функціями та відповідає соціальним потребам.

Конфліктологічна теорія вивчення сім'ї – сукупність теоретичних уявлень про сім'ю як мікрокосм, що відображає суспільні конфлікти та є ареною конфліктів між членами сім'ї через розподіл матеріальних благ, ведення домашнього господарства та виховання дітей.

Феміністична теорія – теорія, що виступає за перегляд соціальних ролей, усунення підпорядкування жінок чоловікам.

Символічний інтеракціонізм – теорія, згідно з якою, сукупність процесів міжособистісних взаємодій породжує суспільство, зрозуміти яке можна лише через осягнення смислу цих взаємодій в їх символічному значенні; наше відношення до людей визначається не тим, ким вони є насправді, а тим, ким вони є в наших уявленнях про них.

Теорія обміну – теорія, що базується на моделі взаємодії, відповідно до якої основою нормативного порядку в суспільстві є взаємна вигода, корисність для людей, що одержуються в результаті обміну між собою різного роду благами (не тільки матеріальними).

Етнометодологія – напрям соціології, що займається вивченням повсякденності, буденних норм, правил, мови в соціальних взаємодіях.

Психоаналітична теорія – теорія, що конструює соціальну реальність, виходячи з вирішального значення дитячого досвіду сімейної соціалізації.

Парний шлюб – рання форма єдиношлюбності, яка відрізняється від моногамії тим, що не є економічною коміркою, через що є нестійкою.

Полігамія – шлюб між однією особою та кількома партнерами протилежної статі одночасно.

Полігінія – шлюб одного чоловіка з кількома жінками одночасно.

Поліандрія – шлюб однієї жінки з кількома чоловіками одночасно.

Бігамія – форма шлюбу чоловіка з двома жінками чи жінки із двома чоловіками.

Братська поліандрія – форма полігамії, при якій жінка має одночасно кілька чоловіків, що є братами.

Сорорат – форма полігамії, при якій чоловік має одночасно кілька жінок, що є сестрами.

Проміскуїтет – можлива стадія нічим не обмежених стосунків між статями, що передувала становленню певних норм шлюбу та формуванню сім'ї.

Матріархат (гінекократія) – одна із форм суспільного устрою, ознаками якого є домінуюче становище жінки в суспільстві, успадкування власності та статусів від матері, матрілокальність чи дислокальність шлюбного проживання.

Патріархат – одна із форм суспільного устрою, що характеризується домінуючою роллю чоловіка в сімейних та суспільних справах, обмеженням діяльності жінки лише сімейними обов'язками, патрілокальністю та виникненням (багатопоколінних) патріархальних сімей.

Матрілокальність – проживання в сім'ї батьків дружини.

Патрілокальність – проживання в сім'ї батьків чоловіка.

Дислокальність – проживання окремо від батьків обох членів подружжя.

Інфантицид – дітовбивство; вбивство дитини віком до 1 року.

Екзогамія – заборона шлюбних стосунків між членами роду та необхідність статевих контактів поза ним.

Ендогамія – звичай, що приписував вступ у шлюб в межах певної соціальної групи: племені, касті, роду та ін.

Агамне табу – абсолютна заборона статевих контактів.

Інцест – статевий зв'язок між близькими кровними родичами.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Як розумілася „нормальна сім'я” в різних культурно-історичних епохах?
2. В чому полягає соціальний зміст різних девіацій сімейних відносин?
3. Які з цих девіацій піддавалися/піддаються більшому/меншому

осуду та чому?

4. Поясніть в чому полягають сучасні гендерні підходи до визначення чоловічих та жіночих ролей у суспільстві?
5. Наведіть приклади жіночих та чоловічих ролей у сім'ї. Які з них є стереотипними?
6. Складіть кросворд, використавши основні терміни теми.
7. Опрацюйте частину праці Ю. Новоженова „Роль моногамной семьи в эволюции человека” (Новоженов Ю. Филетическая эволюция человека / Ю.Новоженов. – Екатеринбург: Банк культурной информации, 2005. – С. 15-21.) та дайте відповідь на наступні питання:

- А) до якого підходу у вивченні сім'ї та шлюбу належить Ю. Новоженов?
 - Б) який напрям дослідження презентує автор?
 - В) які біологічні переваги моногамної сім'ї?
 - Г) яка роль заміни інстинктивної статевої поведінки на усвідомлену?
 - Ґ) як Ви ставитеся до твердження, що усвідомлена статева поведінка зумовила формування здатності людини сприймати символи і створення культури?
 - Д) чим зумовлена поява кохання (любові) згідно з автором?
 - Е) які функції виконує полігамна сім'я?
 - Є) чому моногамна сім'я виявилася більш адаптивною в ході розвитку людського виду?
 - Ж) яка головна функція моногамної сім'ї?
- З) які ролі в моногамній сім'ї виконує чоловік та жінка?

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Шлюб та сім'я в світових релігіях.
2. Жінка та материнство в сучасній сім'ї.
3. Роль батька в сучасній сім'ї.
4. Історичні етапи розвитку сім'ї в Україні.

Запитання для аналізу та самоперевірки

1. Якими мають бути компоненти сучасної соціологічної теорії сім'ї?
2. Поясніть, що таке патріархат та матриархат?
3. Якими є методологічні засади теорії Л. Морган-Ф. Енгельса?
4. Функції сім'ї з позиції структурного функціоналізму.
5. Розкрийте суть положень фемінізму щодо шлюбу та сім'ї.
6. Які сучасні концепції походження шлюбу та сім'ї Ви знаєте?
7. Обмін якими цінностями відбувається при укладенні шлюбу згідно з теорією обміну?

Література

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998.
2. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И. Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996.
3. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.
4. Новоженев Ю. Филетическая эволюция человека / Ю. Новоженев. – Екатеринбург: Банк культурной информации, 2005.
5. Семенов Ю.И. Происхождение брака и семьи / Ю.И. Семенов. – М.: Изд-во „Мысль”, 1974.

Тема 3. ЕТАПИ РОЗВИТКУ СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІСНТИТУТУ

Мета вивчення: з'ясувати витоки та передумови виникнення сім'ї та шлюбу як соціальних феноменів, етапи їхнього становлення та основні тенденції їх розвитку в світі та Україні.

Основна проблема: специфіка соціологічного вивчення сім'ї та шлюбу.

Основні поняття: груповий шлюб, пуналуальна сім'я, безшлюбність, конкубінат, конкубіна, гетеросексуальний шлюб, гомосексуальний шлюб, комуни, кібуц, співжиття, „візитні” сім'ї, серійна моногамія, „шведська” сім'я, поліаморія, дітоцентрична сім'я, демографія, демографічна політика держави.

План заняття

1. Дофамілістичний етап розвитку.
2. Розвиток сім'ї на доіндустріальному етапі.
3. Сім'я на індустріальному етапі розвитку суспільства.
4. Тенденції розвитку сучасної сім'ї.

Термінологічний словник

Груповий шлюб – історична форма шлюбу, при якій всі чоловіки кровнопорідненої групи (роду, фратрії та ін.) могли вступати в шлюбні стосунки зі всіма жінками іншої такої ж групи.

Пуналуальна сім'я – пізня форма групового шлюбу, при якій кілька сестер, різної міри родинності, перебувають в шлюбі з кількома чоловіками як спільними шлюбними партнерами.

Безшлюбність – добровільне чи вимушене перебування поза законним шлюбом.

Конкубінат – співжиття чоловіка та жінки без укладення шлюбу.

Конкубіна – співмешканка чоловіка.

Гетеросексуальний шлюб – різностатевий шлюб.

Гомосексуальний шлюб – одностатевий шлюб.

Комуни – одна із альтернатив сім'ї та шлюбу, що передбачала спільне проживання та ведення господарства група осіб, в якій здебільшого передбачалися вільні сексуальні взаємини і колективна відповідальність за виховання дітей.

Кібуц – сільськогосподарська або промислова комуна, в якій практикується комунальна власність та колективне виховання дітей.

Співжиття – спільне проживання чоловіка і жінки без укладення офіційного шлюбу.

„Візитні” сім'ї – окреме проживання подружжя із зустрічами на короткий час.

Серійна моногамія – кількаразовий вступ до шлюбу з різними партнерами.

„Шведська” сім'я – форма поліаморії, при якій троє людей обох статей проживають разом, що не обов'язково передбачає сексуальні стосунки між ними, зокрема, стосунки між представниками однієї статі можуть бути нейтральними, фінансовими, платонічними та ін.

Поліаморія – система етичних поглядів на кохання, яка допускає можливість існування численних любовних стосунків однієї особи з кількома людьми (а також між кількома людьми) одночасно, зі згоди всіх учасників цих стосунків.

Дітоцентрична сім'я – зазвичай малодітна сім'я, яка відзначається ставленням батьків до дитини як до найвищої цінності, вибором демократичного стилю виховання, створенням умов для соціалізації дитини.

Демографія – наука про закономірності відтворення, чисельність, територіальне розташування, склад населення та зміни в народонаселенні, причини та наслідки цих змін.

Демографічна політика держави – це цілеспрямована діяльність держави у сфері регулювання процесів відтворення населення.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Відвідавши сайт Державного комітету статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>), ознайомтесь із його розділом „Демографічна ситуація” та наведіть на основі опрацьованої інформації приклади, що ілюструють тенденції шлюбно-сімейних процесів. Проаналізуйте їх.
2. Як зміна гендерних ролей впливає на шлюбно-сімейні стосунки?
3. Чим зумовлена тенденція зростання розлучень в Україні?
4. Як Ви ставитесь до розширення поняття „сім'я” і, як наслідок, розуміння під нею самотніх людей, або включення до її складу

домашніх тварин?

5. Складіть кросворд із термінів теми.

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Альтернативи шлюбу та сім'ї.
2. Сім'я в Україні: патріархальна чи матріархальна?
3. Дітоцентричність сучасної сім'ї.
4. Свідомо бездітні сім'ї: за і проти.

Запитання для самоаналізу та самоперевірки

1. Які етапи розвитку сім'ї як соціального інституту Ви можете назвати?
2. Чим відрізняється традиційна та сучасна сім'я?
3. Чи є підстави говорити про кризу сучасної сім'ї?
4. Назвіть позитивні тенденції шлюбно-сімейних стосунків.
5. Наведіть аргументи на користь позиції, що кризи сім'ї не існує.

Література

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998.
2. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И. Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996.
3. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів / Вакуленко С.М. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2003.
4. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.
5. Семенов Ю.И. Происхождение брака и семьи / Ю.И. Семенов. – М.: Изд-во „Мысль”, 1974.

Тема 4. ПОНЯТТЯ СІМ'Ї ТА ШЛЮБУ. ФУНКЦІЇ ТА СТРУКТУРА СІМ'Ї

Мета вивчення: розглянути поняття сім'ї та шлюбу, їх основні ознаки та функції, структуру та форми шлюбів і сімей.

Основна проблема: різноманітність критеріїв типологізацій шлюбів та сімей.

Основні поняття: фамілізм, рід, матріархальна сімейна система, патріархальна сімейна система, егалітарна сімейна система, гомогенний шлюб, гетерогенний шлюб, нуклеарна (проста) сім'я, розширена (складна) сім'я, повна сім'я, елементарна сім'я, неповна сім'я, соціально неповна сім'я, дисфункція, соціальна девіація.

План заняття

1. Поняття сім'ї та шлюбу.
2. Функції сім'ї для особистості та суспільства. Дисфункціонування сучасної сім'ї.
3. Структура сім'ї. Типологізація сімей. Форми шлюбів.

Термінологічний словник

Фамілізм – сімейність.

Рід – доісторична і ранньоісторична суспільно-організаційна спільнота, до якої належали кровно споріднені нащадки одного предка.

Матріархальна сімейна система – шлюб, де лідером виступає дружина.

Патріархальна сімейна система – шлюб, в якому лідером є чоловік.

Егалітарна сімейна система – рівноправний шлюб, де немає яскраво вираженого лідера.

Гомогенний шлюб – шлюб між людьми одного соціального походження (національність, етнічність, віросповідання, матеріальне становище та ін.).

Гетерогенний шлюб – шлюб між людьми різного соціального походження

Нуклеарна (проста) сім'я – сім'я, що складається із батьків (одного із батьків) та дітей, або лише із подружжя без дітей.

Розширена (складна) сім'я – сім'я, що складається із кількох подружніх пар чи кількох поколінь, які проживають разом (або близько один біля одного), ведуть спільне господарство та виховують дітей.

Повна сім'я – сім'я, в складі якої є обидвоє батьків та хоча б одна дитина.

Елементарна сім'я – сім'я, яка складається із 3 людей: батьків та однієї дитини.

Неповна сім'я – сім'я, в якій у дитини (дітей) є лише один із батьків.

Соціально неповна сім'я – сім'я, в якій наявні обоє батьків, але через певні причини (тривала відсутність, ув'язнення, заробітчанство та ін.) вихованням дітей займаються близькі родичі.

Дисфункція сім'ї – невиконання сім'єю тієї соціальної діяльності, що очікується з боку суспільства.

Соціальна девіація – відхилення поведінки особистості від традиційних у даному суспільстві нормативів.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Намалуйте та опишіть свою сім'ю (тип, форма шлюбу) за відомими Вам параметрами.
2. Який із вказаних термінів є зайвим: моногамія, екзогамія,

полігамія, поліандрія?

3. Який із вказаних термінів є зайвим: повна сім'я, складна (розширена) сім'я, нуклеарна сім'я?
4. Знайдіть у наведеному списку тенденції, що не є характерними для сучасного етапу розвитку соціального інституту сім'ї:

- А) масова нуклеризація сімей;
- Б) збільшення кількості шлюбів, що реєструються;
- В) проголошення норми рівності статей;
- Г) збільшення кількості незареєстрованих шлюбів;
- Ґ) збільшення кількості неповних сімей;
- Д) розповсюдження повторних шлюбів;
- Е) масова малодітність сімей;
- Є) підвищення стабільності сімей;
- Ж) жодна відповідь не є правильною.

5. Серед функцій, які виконує сім'я, можна виділити соціальні та індивідуальні. У даній таблиці наведений перелік функцій. Заповніть, будь ласка, порожні місця.

Сфера сімейної діяльності	Суспільні функції	Індивідуальні функції
Сфера духовного спілкування		
		Задоволення потреб у соціальному просуванні
	Організація раціонального дозвілля	
		Одержання індивідами психологічного захисту, задоволення потреб в особистому щасті та коханні
сексуальна		

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Зміна пріоритетності функцій сім'ї на сучасному етапі.
2. Майбутнє шлюбу та сім'ї.
3. Безшлюбність у сучасному світі.

Запитання для аналізу та самоперевірки

1. Які типи сімей Вам відомі?
2. Які різновиди полігамії Ви знаєте?
3. В чому позитивні сторони егалітарної сім'ї?
4. Які можливі негативні сторони егалітарної сім'ї?

5. Чим рід відрізняється від родини та сім'ї?
6. В чому полягає дезорганізація та дисфункція сучасної сім'ї? Які причини?
7. Які заходи демографічної політики в Україні Вам відомі?

Література

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998.
2. Асп Э.К. Введение в социологию / Эрки Калеви Асп; Пер. с финского М.Аалто и П.Саари; Ред. русс. пер. А. Рябова; Под ред. А.О. Бороноева. – СПб.: Алетейя, 1998. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, 2003.
3. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.
4. Павліченко П.П., Литвиненко Д.А. Соціологія. Навчальний посібник / П.П. Павліченко, Д.А. Литвиненко. – К.: Лібра, 2002.
5. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України / В.М. Піча. – К.: Каравела, 2000.
6. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002.
7. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник / Укладачі: В.М. Піча, Ю.В. Піча, Н.М. Хома та ін. За заг. ред. В.М. Пічі. – К.: Каравела, Львів: Новий світ – 2000, 2002.
8. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій / Наталія Черниш. – Львів: Кальварія, 2003.
9. Черняк Е.М. Социология семьи: Учебное пособие / Е.М.Черняк. – М.: Издательско-торговая корпорация „Дашков и Ко”, 2004.

Тема 5. СІМЕЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ

Мета вивчення: розглянути процес соціалізації та особливості його проходження в сім'ї, роль агентів первинної соціалізації в становленні особистості.

Основна проблема: історична зміна сімейної соціалізації.

Основні поняття: соціалізація, інтеріоризація, екстеріоризація, агенти соціалізації, первинна соціалізація, вторинна соціалізація, ресоціалізація, десоціалізація, пролонгація, референтна група, ідентичність, особистість,

гендер, стать людини, паспортна стать людини, соціальна стать людини, гендерна ідентифікація, гендерна роль, маскулінізм та фемінізм.

План заняття

1. Поняття соціалізації.
2. Особливості соціалізації в сім'ї.
3. Історичні особливості сімейної соціалізації.
4. Проблеми соціалізації в сучасній сім'ї.

Термінологічний словник

Соціалізація – складний і тривалий процес включення індивіда до системи соціальних зв'язків та відносин, його активної взаємодії з людьми, у результаті якої індивід засвоює зразки поведінки, соціальні норми та цінності.

Інтеріоризація – включення соціальних норм і цінностей у внутрішній світ людини.

Екстеріоризація – об'єктивація внутрішнього світу людини в її поведінці, діяльності.

Агенти соціалізації – люди і установи, які відповідають за навчання культурних норм та цінностей і засвоєння соціальних ролей.

Первинна соціалізація – етап соціалізації, на якому дитина засвоює соціальні норми, знання, цінності, та поступово входить у певну культуру.

Вторинна соціалізація – соціалізація дорослої людини, коли засвоюються соціальні ролі та використовуються у життєдіяльності, поповнюється і поглиблюється знання, опановуються нові соціально-політичні й моральні норми.

Ресоціалізація – руйнування раніше засвоєних цінностей і моделей поведінки з подальшим опануванням цінностей, які радикально відрізняються від попередніх.

Десоціалізація – втрата індивідом через певні причини (тривалу хворобу, ув'язнення та ін.) соціального досвіду, що відображається на його життєдіяльності та можливості самореалізації в соціальному середовищі.

Пролонгація – продовження строку дії якого-небудь процесу.

Референтна група – реальна чи умовна соціальна спільнота, з якою індивід співвідносить себе як з еталоном і на норми, думки, цінності та оцінки якої він орієнтується в своїй поведінці та самооцінці.

Ідентичність – соціальна якість, яка є результатом свідомого та емоційного самоототожнення індивіда з іншими людьми, групами чи спільнотами, ідеалами.

Особистість – сукупність соціальних якостей людини, що є результатом суспільного розвитку та включення індивіда в систему соціальних відносин через активну діяльність та спілкування.

Гендер – культурний та соціально-психологічний атрибут, який дає можливість поділити людей за категоріями „фемінність”, „маскулінність”,

Стать людини – сукупність морфологічних та фізіологічних особливостей організму людини та генетично детермінованих ознак, що визначають її роль процесі запліднення.

Паспортна стать людини – стать, яка приписується людині від імені суспільства державними органами, які вповноважені на це.

Соціальна стать людини – статево-рольова самоідентифікація людини, що визначає її поведінку в суспільстві і те, як ця поведінка сприйматиметься оточуючими.

Гендерна ідентифікація – усвідомлення індивідом своєї приналежності до культурного визначення фемінності чи маскулінності.

Гендерна роль – очікувана поведінка індивіда, що ідентифікується ним як фемінна чи маскулінна.

Маскулінність та фемінність – нормативні, загальноприйняті в суспільстві уявлення та установки щодо того, якими повинні бути жінки та чоловіки.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Наведіть приклад агентів первинної та вторинної соціалізації.
2. В чому роль сімейної соціалізації для членів сім'ї? Наведіть приклади.
3. Які проблеми у стосунках із батьками і дітьми є найбільш типовими?
4. Які соціальні ролі засвоює дитина в процесі сімейної соціалізації?
5. Опрацювання розділу: „Семья” з праці: Бергер П.Л., Бергер Б. Социология: Биографический подход / Петер Л. Бергер, Бриджит Бергер; пер. В.Ф. Анурина // Личностно-ориентированная социология. – М.: Академический Проект, 2004. – С. 103-127.

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Батько як агент первинної соціалізації.
2. Підліткова злочинність та сімейна соціалізація.
3. Проблеми соціалізації безпритульних дітей
4. Проблеми соціалізації дітей у дитячих будинках.

Запитання для аналізу та самоперевірки

1. Дайте визначення поняття „соціалізація”.
2. Які стадії соціалізації вам відомі?
3. Які етапи соціалізації Ви знаєте?
4. Яке значення має соціалізація для індивіда та суспільства?
5. Що таке „агенти соціалізації”?
6. Чи обмежує соціалізація особистісну свободу?
7. Що таке „референтна група”?

8. Яка роль батька в соціалізації?
9. Чи впливає загальна ситуація в країні на сімейну соціалізацію?
10. Які наслідки неуспішної сімейної соціалізації?

Література

1. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И.Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996.
2. Бергер П.Л., Бергер Б. Социология: Биографический подход / Петер Л. Бергер, Бриджит Бергер; пер. В.Ф. Анурина // Личностно-ориентированная социология. – М.: Академический Проект, 2004.
3. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, 2003.
4. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.
5. Павліченко П.П., Литвиненко Д.А. Соціологія. Навчальний посібник / П.П. Павліченко, Д.А. Литвиненко. – К.: Лібра, 2002.
6. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України / В.М. Піча. – К.: Каравела, 2000.
7. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002.

Тема 6. ШЛЮБНА ПОВЕДІНКА

Мета вивчення: розглянути поняття сімейної поведінки та її різновиду – шлюбної поведінки.

Основна проблема: шлюбний вибір як умова успішності шлюбно-сімейних стосунків.

Основні поняття: сімейна поведінка, шлюбна поведінка, шлюбний вибір, простір можливих виборів, гомогамія, гетерогамія, розлучення.

План заняття

1. Поняття сімейної поведінки та її різновиди.
2. Поняття шлюбної поведінки та шлюбного вибору. Чинники та фактори шлюбного вибору.
3. Соціально-психологічні теорії шлюбного вибору.
4. Сучасні тенденції в шлюбній поведінці.

Термінологічний словник

Сімейна поведінка – специфічний різновид соціальної поведінки, що забезпечує потребу в шлюбі, батьківстві та сексуальну потребу.

Шлюбна поведінка – різновид сімейної поведінки, метою якої є

задоволення потреби в шлюбі та пов'язана із вибором шлюбного партнера.

Шлюбний вибір – процес, в результаті якого із сукупності можливих виборів так чи інакше обирається партнер, який стає чоловіком чи дружиною, або співмешканцем/співмешканкою.

Простір можливих виборів – сукупність потенційних шлюбних партнерів.

Гомогамія – шлюб між людьми зі схожими індивідними ознаками (вік, освіта, соціальне походження та ін.).

Гетерогамія – шлюб між людьми із різними соціальними ознаками.

Розлучення – розірвання шлюбу.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Назвіть основні види сімейної поведінки та дайте їх визначення.
2. Як називається сім'я, в якій стосунки будуються на основі взаємної поваги і де немає яскраво вираженого лідера?
3. Який із чинників, що може стабілізувати сім'ю, вказаний невірно:
А) однакові репродуктивні установки членів подружжя;
Б) позитивний сімейний досвід батьків;
В) різне соціальне походження;
Г) тривалий період дошлюбного знайомства;
Ґ) схоже уявлення про проведення вільного часу у членів подружжя;
Д) однакові установки щодо розподілу обов'язків та владних повноважень.
4. Як називається ситуація, при якій сукупність, з якої проводиться вибір шлюбного партнера, є максимально широкою і вміщує в собі як тих осіб, що перебувають у шлюбі, так і тих, хто не перебуває в ньому, і при якій людина постійно є доступною для шлюбу?
5. Який із чинників, що може дестабілізувати сім'ю, вказаний невірно:
А) одруження осіб до 21 року;
Б) вплив неуспішності шлюбу батьків;
В) дошлюбна вагітність;
Г) тривалий період дошлюбного знайомства;
Ґ) різне уявлення про проведення вільного часу у членів подружжя;
Д) однакові установки щодо розподілу обов'язків та владних повноважень.

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Дошлюбна вагітність.
2. Відкладення часу вступу до шлюбу.
3. Шлюбний контракт: за і проти.
4. Наслідки розлучення для членів сім'ї.
5. Вплив батьків на шлюбний вибір.

Запитання для аналізу та самоперевірки

1. Дайте визначення шлюбної поведінки.
2. Що таке шлюбний вибір?
3. Які основні групи факторів шлюбного вибору?
4. Які культурологічні фактори шлюбного вибору Ви знаєте?
5. Які соціологічні фактори шлюбного вибору Вам відомі?
6. Назвіть психологічні фактори шлюбного вибору.
7. Які чинники дошлюбного періоду можуть впливати на успішність шлюбно-сімейних стосунків майбутнього подружжя?
8. Які чинники шлюбного періоду можуть впливати на успішність/неуспішність шлюбно-сімейних стосунків подружжя?
9. Які найбільш поширені мотиви розлучення?

Література

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998.
2. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И. Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996.
3. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів / Вакуленко С.М. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2003.
4. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.

Тема 7. РЕПРОДУКТИВНА ПОВЕДІНКА

Мета вивчення: розглянути поняття репродуктивної поведінки, особливості процесу прийняття рішення про дітонародження.

Основна проблема: порушення репродуктивної функції сучасної сім'ї.

Основні поняття: репродуктивна поведінка, плодовитість, безпліддя, безплідний шлюб, репродуктивний цикл, репродуктивний процес, малодітність, середньодітність, багатодітність, репродуктивна норма, репродуктивні установки, рутинне прийняття репродуктивних рішень, проблемне прийняття репродуктивних рішень.

План заняття

1. Поняття репродуктивної поведінки, її структура.
2. Процес прийняття репродуктивних рішень. Проблеми планування сім'ї.
3. Репродуктивна поведінка сучасної сім'ї.

Термінологічний словник

Репродуктивна поведінка – система дій та стосунків між подружжям, що впливає на народження певної кількості дітей у шлюбі та поза ним.

Плодовитість – біологічна здатність сім'ї до зачаття та народження живих дітей.

Безпліддя – біологічна нездатність до народження.

Безплідний шлюб – шлюб, у якому протягом перших трьох років існування при умові невикористання контрацептивів не народжуються діти.

Репродуктивний цикл – послідовність основних репродуктивних подій, яка повторюється (статевий акт-зачаття-пологи).

Репродуктивний процес – певна визначена послідовність репродуктивних подій протягом життя індивіда чи сім'ї, яка пов'язана із народженням дітей.

Малодітність – сім'я з однією чи двома дітьми.

Середньодітність – сім'я з трьома або чотирма дітьми.

Багатодітність – п'ять і більше дітей у сім'ї.

Репродуктивна норма – детерміновані суспільним буттям принципи та зразки поведінки, які стосуються народження дітей та їхньої кількості, що прийняті в тих соціальних групах чи спільнотах, до яких хоче належати індивід.

Репродуктивні установки – психологічні стани особистості, які зумовлюють позитивне чи негативне ставлення до народження дітей чи їхньої кількості.

Рутинне прийняття репродуктивних рішень – вибір відсутній, результати відповідають очікуванням та соціальним нормам (хочуть-намагаються-вагітніють-народжують).

Проблемне прийняття репродуктивних рішень – наявність перешкод та необхідність їх долати на шляху рутинного прийняття рішення про дітонародження.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Наведіть перелік економічних мотивів репродуктивної поведінки.
2. Наведіть перелік соціальних мотивів репродуктивної поведінки.
3. Наведіть перелік психологічних економічних мотивів репродуктивної поведінки.
4. Які репродуктивні норми в регіоні, де Ви проживаєте?
5. Наскільки усвідомленим є процес прийняття репродуктивного рішення?
6. Потреба в дітях – це потреба:

А) сексуальна;

Б) біологічна;

- В) соціально-психологічна;
Г) жодна відповідь не є правильною.

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Малодітність сімей: причини та наслідки.
2. Стереотипи репродуктивної поведінки.
3. Тенденції дітонародження в сучасній Україні.
4. Роль чоловіка в прийнятті репродуктивного рішення.

Запитання для аналізу та самоперевірки

1. Дайте визначення поняття „репродуктивна поведінка”.
2. Що впливає на репродуктивні норми?
3. Охарактеризуйте економічні репродуктивні мотиви.
4. Назвіть основні соціальні репродуктивні мотиви.
5. Який основний психологічний репродуктивний мотив?
6. В чому полягає суть планування сім'ї?
7. Які заходи демографічної політики Вам відомі?

Література

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998.
2. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И. Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996.
3. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів / Вакуленко С.М. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2003.
4. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.

Тема 8. СЕКСУАЛЬНА ПОВЕДІНКА

Мета вивчення: розглянути поняття та мету сексуальної поведінки, її взаємозв'язок із репродуктивною поведінкою.

Основна проблема: соціологічний аспект змісту сексуальної поведінки.

Основні поняття: сексуальна поведінка, статева (сексуальна) культура, статева (сексуальна) роль, сексуальний сценарій, легалізм у сексуальній поведінці.

План заняття

1. Поняття сексуальної поведінки. Цілі сексуальної поведінки.
2. Соціальний аспект змісту сексуальної поведінки.
3. Сучасні тенденції в сфері сексуальної поведінки.

Термінологічний словник

Сексуальна поведінка – система дій і стосунків, які регулюються фізіологічними, психологічними та соціокультурними механізмами та забезпечують задоволення сексуальних потреб.

Статева (сексуальна) культура – сукупність уявлень, вірувань, соціальних норм і цінностей, заборон і приписів, що стосуються відмінностей між статями та стосунків між ними.

Статева (сексуальна) роль – сукупність соціокультурних норм, які визначають, якими повинні бути чоловіки та жінки та їхні стосунки.

Сексуальний сценарій – частина сексуальної культури, що охоплює складну когнітивну структуру, яка містить вербальні та невербальні елементи, що мають бути засвоєні індивідом та використовуватися для регулювання та оцінювання ним своєї сексуальної поведінки.

Легалізм у сексуальній поведінці – прийняття чи відкидання сексуальних стосунків на основі домінуючої в суспільстві репресивної статевої моралі, яка визнає їх лише заради дітонародження.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Доповніть перелік цілей сексуальної поведінки:

- А) релаксація, зняття напруження;
- Б) народження дітей;
- В) ...

2. Опишіть типи етичних сексуальних систем.

3. Сучасні тенденції сексуальних стосунків.

4. Чи дошлюбна сексуальна поведінка є позитивним фактором шлюбно-сімейного життя партнерів у майбутньому?

5. Чим зумовлена сексуальна революція та які її наслідки?

6. Які наслідки позашлюбної сексуальної поведінки?

7. Що впливає на вибір сексуального партнера?

Теми для доповідей та пошукової роботи

1. Проблема ранніх вагітностей в Україні.

2. Аборти в підлітковому віці.

3. Особливості сучасної сексуальної культури.

4. Ставлення до контрацепції в християнстві.

Запитання для аналізу та самоперевірки

1. Дайте визначення поняття „сексуальна поведінка”.

2. Які основні цілі сексуальної поведінки?

3. У чому полягають сучасні тенденції сексуальної поведінки?

4. В чому полягає зв'язок сексуальної та репродуктивної поведінки?

5. Які тенденції сексуальної поведінки Вам відомі?

6. Яка етична модель сексуальної поведінки найбільш вдала для сучасних сімей?

Література

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998.
2. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И. Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996. – 304 с.
3. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів / Вакуленко С.М. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2003.
4. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ДИСЦИПЛІНИ

1. Предмет та об'єкт соціології сім'ї.
2. Основні категорії соціології сім'ї.
3. Сім'я як соціальний інститут.
4. Сім'я як мала соціальна група.
5. Взаємозв'язок соціології сім'ї з іншими науками.
6. Теологічний етап вивчення сім'ї.
7. Метафізико-філософський етап вивчення сім'ї (І.Я. Бахофен, Дж.Ф. Мак-Леннан, О. Конт).
8. Особливості наукового вивчення сім'ї.
9. Макросоціологічний підхід до вивчення сім'ї.
10. Інституційно-історична парадигма вивчення сім'ї (Л. Морган, К. Маркс).
11. Соціобіологічна парадигма (Е. Вілсон, Ю. Новоженев).
12. Функціональна парадигма вивчення сім'ї (Т. Парсонс, Р. Мертон).
13. Конфліктологічна теорія вивчення сім'ї (Х. Гартман).
14. Феміністична теорія про сім'ю.
15. Мікросоціологічний підхід до вивчення сім'ї.
16. Символічний інтеракціонізм про роль сім'ї (Дж. Г. Мід, Ч. Кулі).
17. Теорія обміну та мотивація шлюбного вибору (Дж. Хоманс).
18. Етнометодологія про специфіку сімейної поведінки (Г. Гарфінкель).
19. Психоаналітична теорія про сім'ю та формування в ній особистості.
20. Історія розвитку сім'ї як соціального інституту.
21. Виникнення сім'ї сучасного типу.
22. Основні тенденції сімейних змін на сучасному етапі.
23. Амбівалентність критеріїв стану сучасної сім'ї.
24. Поняття сім'ї та шлюбу.
25. Функції сім'ї для особистості та суспільства.
26. Типологізація сімей.
27. Форми шлюбів.
28. Поняття соціалізації.
29. Стадії соціалізації.
30. Етапи соціалізації.
31. Агенти соціалізації.
32. Особливості сімейної соціалізації.
33. Формування гендерної ідентичності.
34. Проблеми соціалізації в сучасній сім'ї.
35. Сімейна поведінка особистості та її різновиди.

36. Поняття шлюбної поведінки та шлюбного вибору.
37. Чинники шлюбного вибору.
38. Дошлюбні та шлюбні фактори, які зміцнюють чи дестабілізують сім'ю.
39. Припинення шлюбу (розлучення).
40. Поняття репродуктивної поведінки.
41. Специфіка вивчення репродуктивної поведінки в соціології.
42. Рівень народжуваності. Малодітність та багатодітність як типи репродуктивної поведінки.
43. Структура репродуктивної поведінки.
44. Поняття репродуктивної норми.
45. Процес прийняття репродуктивних рішень та результат репродуктивної поведінки.
46. Планування сім'ї.
47. Поняття та основна мета сексуальної поведінки.
48. Соціологічний аспект змісту сексуальної поведінки.
49. Взаємозв'язок репродуктивної та сексуальної поведінки.
50. Сучасні тенденції в сфері сексуальної поведінки.

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Контроль успішності студентів здійснюється на основі накопичувальної системи оцінювання знань за 100-бальною шкалою. Академічні успіхи студента відображаються у відомостях успішності за 100-бальною, національною та шкалою ECTS. Співвідношення між шкалою оцінок ECTS, національною шкалою оцінювання та стобальною шкалою оцінювання відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Співвідношення між шкалою оцінок ECTS, національною шкалою оцінювання та 100-бальною шкалою оцінювання

<i>Шкала ECTS</i>	<i>Національна шкала</i>		<i>Університетська шкала (бали)</i>
A	5 («відмінно»)	зараховано	90 – 100
B	4 («добре»)		80 – 89
C			70 – 79
D	3		60 – 69
E	(«задовільно»)		50 – 59
FX	2 («не задовільно»)	не зараховано	26 – 49 (із можливістю повторного перескладання)
F			1 – 25 (з обов'язковим повторним курсом)

Оцінки „*відмінно*” заслуговують студенти, знання яких підтверджують усебічну й глибоку обізнаність із матеріалом навчальної дисципліни, в тому числі ґрунтовне вивчення першоджерел та коментуючої літератури. Ця оцінка засвідчує також вільне орієнтування студента у суміжній проблематиці курсу, виконання завдань самостійної й індивідуальної роботи.

Оцінка „*добре*” передбачає ґрунтовні знання в обсязі навчальної програми дисципліни, належне вивчення основних джерел та матеріалів із додаткової літератури, ключових дискусійних ділянок курсу, часткове виконання завдань самостійної та індивідуальної роботи. На таку оцінку заслуговує відповідь, яка підтверджує, що курс засвоєний студентом в обсязі основного матеріалу, але знання додаткової та коментуючої літератури мають чатковий характер.

Оцінка „*задовільно*” передбачає володіння студентом знаннями в обсязі навчальної програми. А саме: знання основних літературних джерел, обізнаність із проблематикою курсу. Але, набутого обсягу знань

недостатньо для всебічного осмислення суті навчальної дисципліни та розв'язання проблемних ситуацій у реальних соціокультурних умовах на належному фаховому рівні.

Оцінка „*незадовільно*” ставиться тоді, коли відповіді студента підтверджують часткове (в окремих випадках – цілком незадовільне) засвоєння змісту теоретичного курсу, відсутність мінімальних знань, необхідних для формування практичних навичок роботи в реальних соціокультурних умовах.

Відповідно до видів контролю знань і вмінь набутих студентом, 100-бальна шкала передбачає врахування оцінок поточної успішності, підсумкових балів, балів за контрольну роботу, балів за індивідуальну та самостійну роботу.

Розподіл максимальної кількості балів під час оцінювання знань студентів з навчального курсу „Соціологія сім'ї” (форма підсумкового контролю – залік)

Максимальну кількість балів у процесі оцінювання знань студентів розподіляють згідно з вимогами підсумкового контролю у формі заліку. Підсумковий бал із навчальної дисципліни „Соціологія сім'ї” визначають на останньому семінарському занятті. Він складається зі суми підсумкових балів за семінарські заняття (максимально 45) та самостійну роботу (5) і балів за модульну контрольну роботу (максимально 50). В сукупності ця сума становить 100 балів (див. табл. 2). Незадовільні оцінки та невідпрацьовані пропуски семінарських занять входять до переліку загальної кількості оцінок. У випадку, коли невідпрацьованими на кінець семестру залишаються більше половини семінарських занять на навчальною програмою, студент не допускається до заліку.

Таблиця 2

Приклад обчислення підсумкового балу за семінарські заняття з навчальної дисципліни „Соціологія сім'ї” згідно з вимогами підсумкового контролю у формі заліку

<i>Тема (№ n/n)</i>	<i>Оцінка</i>	<i>Підсумкова оцінка за семінарські заняття у семестрі</i>	<i>Підсумковий бал за семінарські заняття</i>
Тема 1.	3	$(3+4+4+5+0+5+0+3+5)/9 = 3,2$	$3,2 \times 10 = 32$ ≈ 32 бали
Тема 2.	4		
Тема 3.	4		
Тема 4.	5		

Тема 5.	н		
Тема 6.	5		
Тема 7.	2		
Тема 8.	3		
Тема 9.	5		

Приклад обчислення підсумкового семестрового балу зазначеної навчальної дисципліни відповідно до вимог контролю у формі заліку відображено в табл. 3.

Таблиця 3

Приклад обчислення семестрового балу з навчальної дисципліни „Соціологія сім’ї” згідно з вимогами підсумкового контролю у формі заліку

Тема (№ п/п)	Оцінка	Підсумкова оцінка за семінарські заняття у семестрі	Підсумковий бал за семінарські заняття ¹	Індивідуальна робота ²	Модульний контроль ³	Підсумковий бал навчальної дисципліни ⁴
Тема 1.	3	$(3+4+4+5+0+5+0+3+5)/9 = 3,2$	$3,2 \times 10 = 32$ ≈ 32 бали	4 бали	35 балів	71 бал
Тема 2.	4					
Тема 3.	4					
Тема 4.	5					
Тема 5.	н					
Тема 6.	5					
Тема 7.	2					
Тема 8.	3					
Тема 9.	5					

¹ максимально 45 балів

² максимально 5 балів

³ змістовний модуль (максимально 50 балів)

⁴ максимально 100 балів

ОРГАНІЗАЦІЯ, ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ТА ЗАСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Система оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни „Соціологія сім’ї” розроблена згідно з діючими вимогами й охоплює поточний, модульний та підсумковий контроль знань.

Поточний контроль

Поточний контроль рівня знань студентів здійснюється під час проведення лекційних, семінарських, індивідуальних консультаційних занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їхньої підготовленості до виконання конкретних завдань.

Завдання поточного контролю рівня знань студентів – виявити обсяг, глибину та якість сприйняття (засвоєння) матеріалу; а також виявити прогалини у знаннях студентів і реалізувати можливості їх усунення; стимулювати інтерес студентів до предмета.

Форми здійснення поточного контролю рівня знань студентів: усне опитування; письмове опитування; тести; дискусійне обговорення; ділові ігри; індивідуальне розв’язання практичних завдань, творчих проблемних запитань. За підсумками поточного контролю знань, результати якого відображені в оцінках за семінарські заняття, наприкінці семестру виводять підсумкову оцінку поточного рівня успішності студентів – середнє арифметичне всіх отриманих оцінок.

Пропуски занять студенти відпрацьовують обов’язково. Студент зобов’язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж двох тижнів після повернення до процесу навчання. Невідпрацьовані вчасно пропущені заняття є підставою для недопуску студента до складання модульного контролю, заліку чи іспиту.

Модульний контроль

Модульний контроль (сума балів за окремих змістовий модуль) здійснюють на підставі оцінювання знань студентів після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля. Завдання модульного контролю полягає в перевірці розуміння та ступеня засвоєння певного матеріалу (теми). Структура навчальної дисципліни передбачає контроль за підсумками вивчення одного змістового модуля у формі контрольної роботи.

Семестровий контроль

Семестровий контроль є формою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни. Семестровий контроль здійснюється у формі диференційованого заліку наприкінці вивчення навчальної дисципліни. Терміни складання семестрового контролю

встановлює деканат філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Студента не допускають до складання семестрового контролю, якщо впродовж семестру він набрав менше ніж 25 балів. Він зобов'язаний виконати додаткові види роботи з метою підвищення семестрового рейтингу (перескласти тему, за підсумками вивчення якої отримав незадовільну оцінку, виконати завдання індивідуальної роботи та ін.). У терміни встановлені графіком навчального процесу, списки студентів, недопущених до складання семестрового контролю, до початку контролю, згідно з графіком навчального процесу подають у формі доповідної керівника курсу завідувачеві кафедри та деканові факультету. Позначка у відомості про недопуск студента до складання підсумкової форми семестрового контролю робиться за розпорядженням деканату навчального підрозділу.

Залік – форма підсумкового контролю, зміст якої полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу з дисципліни і містить складені залікові змістові модулі, виконані завдання, контрольних робіт, індивідуальні завдання для самостійної роботи.

Перескладання семестрового контролю студентами, котрі не з'явилися на момент складання заліку/іспиту, одержали незадовільну підсумкову оцінку (менше 50 балів) або були недопущені до складання семестрового контролю, здійснюється згідно з графіком навчального процесу та розпорядженнями навчального підрозділу. Студенти, які не з'явилися на перескладання семестрового контролю, а також ті, які за підсумками перескладання отримали незадовільну оцінку (менше 50 балів) або були недопущені до перескладання семестрового контролю, перескладають залік/іспит до початку наступного семестру перед комісією, створеною за розпорядженнями відповідного навчального підрозділу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алан Г. Джонсон. Тлумачний словник з соціології / Пер. з англ. А. Хоронжого, за наук. ред. В. Ісаїва / Алан Г. Джонсон. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 480 с.
2. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов): Учебн. пособие для вузов / А.И. Антонов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998. – 360 с.
3. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи / А.И. Антонов, В.М. Медков. – М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления („Братья Карич”), 1996. – 304 с.
4. Арон Р. Этапы розвитку соціологічної думки / Реймон Арон; пер. з фр. Г. Філіпчука. – Київ: Юніверс, 2004. – 688 с.
5. Асп Э.К. Введение в социологию / Эрки Калеви Асп; Пер. с финского М.Аалто и П.Саари; Ред. русс. пер. А. Рябова; Под ред. А.О. Бороноева. – СПб.: Алетейя, 1998. – 250 с.
6. Барвінський А.О. Соціологія: курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів / А.О. Барвінський. – К.: ЦНЛ, 2005. – 328 с.
7. Бергер П.Л., Бергер Б. Социология: Биографический подход / Петер Л. Бергер, Бриджит Бергер; пер. В.Ф. Анурина // Личностно-ориентированная социология. – М.: Академический Проект, 2004. – С. 25-396.
8. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 1 (А-О): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – 544 с.
9. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 2 (П-Я): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – 528 с.
10. Вакуленко С.М. Соціологія сім'ї: навчально-методичний посібник для викладачів та студентів / Вакуленко С.М. – Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2003. – 159 с.
11. Герасимчук А.А. Соціологія: курс лекцій / А. А. Герасимчук, О. М. Шиян, Ю.І. Палеха. – 7-е вид. – К.: [б. в.], 2002. – 236 с.
12. Гидденс Э. Социология / Энтони Гидденс / При участии К. Бердсолл; пер. с англ.; изд. 2-е, полностью перераб. и доп. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 632 с.
13. Глазунов С.В. Соціологія сім'ї: Навч. посібник для вищ. закл. Освіти / С.В.Глазунов. – Д.: РВВДД, 2000. – 140 с.
14. Городяненко В.Г. Социологический практикум: Учебн.-метод. пособие / В.Г. Городяненко. – К.: Академия, 1999. – 160 с.
15. Дворецька Г. В. Соціологія: Навч. посібник / Г.В. Дворецька. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 472 с.

16. Жоль К.К. Соціологія: навчальний посібник / К.К. Жоль. – К.: Либідь, 2005. – 440 с.
17. Захарченко В.М. Погорілий О.І. Історія соціології від античності до початку ХХ ст. / В.М. Захарченко, О.І.Погорілий. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
18. Исаев Б. А. Социология в схемах и комментариях: Учебное пособие / Б.А. Исаев. – СПб.: Питер, 2008. – 224 с.
19. Кузьменко Т.М. Соціологія: навчальний посібник / Т.М. Кузьменко. – К.: ЦУЛ, 2010. – 320 с.
20. Лукашевич М.П. Соціологія. Загальний курс: підручник / М.П. Лукашевич. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2008. – 408 с.
21. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: Підручник / М.П. Лукашевич, М.В. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
22. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. посібник / М.П. Лукашевич, М.В. Туленков – К: МАУП, 2004. – 464 с.
23. Нестуля О.О., Нестуля С.І., Везомська С.Ж. Соціологія: практикум. Модульний варіант: навч. посіб. / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, С.Ж. Везомська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 272 с.
24. Новоженев Ю. Филетическая эволюция человека / Ю.Новоженев. – Екатеринбург: Банк культурной информации, 2005. – 124 с.
25. Павліченко П.П., Литвиненко Д.А. Соціологія. Навчальний посібник / П.П. Павліченко, Д.А. Литвиненко. – К.: Лібра, 2002. – 254 с.
26. Піча В.М. Соціологія: загальний курс. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України / В.М. Піча. – К.: Каравела, 2000. – 248 с.
27. Погорілий О. Соціологічна думка ХХ століття: Навчальний посібник / О.Погорілий. – К.: Либідь, 1996. – 294 с.
28. Практикум з соціології: навч. посібник для студентів вищих закладів освіти / За редакцією В.М. Пічі. – Львів: „Новий Світ-2000”, 2004. – 368 с.
29. Ритцер Дж. Современные социологические теории / Джорж Ритцер. – 5-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 688 с.
30. Розенфельд Ю.Н. Социология: Курс лекций для студентов несоциологических факультетов / Ю.Н. Розенфельд; Народная укр. акад. – Харьков: Изд-во НУА, 2006. – 140 с.
31. Семенов Ю.И. Происхождение брака и семьи / Ю.И. Семенов. – М.: Изд-во „Мысль”, 1974. – 309 с.

32. Солонников В.В. Социология социально-дезадаптированной семьи / В.В. Солонников. – СПб.: Директ, 2007. – 384 с.
33. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: навчальний посібник / за ред. А. Ручки. – К.: Вища школа соціології при Інституті соціології НАН України, 2007. – 363 с.
34. Соціологія і психологія: навч. посіб. / за ред. Ю.Ф. Пачковського. – К.: Каравела, 2009. – 760 с.
35. Соціологія: курс лекцій / за ред. Старовойта І.С. – Тернопіль: Астон, 2005. – 176 с.
36. Соціологія: навч. посібн. / за ред. С.О. Макеєва. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання; КОО, 2008. – 566 с.
37. Соціологія: Підручник / За заг. ред. В.П. Андрущенко, М.І. Горлача. – Харків-Київ, 1998. – 624 с.
38. Соціологія: підручник / за ред. д. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: Магнолія-2006, 2008. – 278 с.
39. Соціологія: підручник / за ред. Н.П. Осипової / За ред. Осипової Н.П. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
40. Соціологія: підручник / М.П.Требін, В.Д.Воднік, Г.П.Клімова та ін.; за ред. М.П.Требіна. – Харків: Право, 2010. – 224 с.
41. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – 560 с.
42. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник / Укладачі: В.М. Піча, Ю.В. Піча, Н.М. Хома та ін. За заг. ред. В.М. Пічі. – К.: Каравела, Львів: Новий світ – 2000, 2002. – 480 с.
43. Танчин І.З. Соціологія: Навч. посіб. / І.З. Танчин. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 351 с.
44. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій / Наталія Черниш. – Львів: Кальварія, 2003. – 544 с.
45. Черняк Е.М. Социология семьи: Учебное пособие / Е.М.Черняк. – М.: Издательсько-торговая корпорация „Дашков и Ко”, 2004. – 238 с.
46. Якуба О. Соціологія: Навчальний посібник для студентів / О. Якуба. – Харків: Константа, 1996. – 192 с.